

Azərbaycan
hikâyeleri

BOSTAN HIRSI ZI

Gecenin geç vaktinde Durmuş ağa yerinden kalkıp etrafa göz attı. Akşamki karanlık koyulaşan balçık gibi sertleşmiş, katılaştı. Göz gözü görmüyordu. Kardeşi Kerbelâyı Taptığın bağı bir leke gibi zorla seçiliyordu. Boğucu bir hava çökmüştü. Her şey erirmiş gibi, gök yere karışmıştı.

— İş sahibi işte gerek! diyen Durmuş ağa çoktan beri sulanılmadığından kurumuş ve çatlamış evlekler arasından gidiyordu. Kuru yapraklara, kabakların sofrası gibi geniş yapraklarına değip hışıldamasın diye şalvarını dizlerine kadar sıvadı, kalpağını koltuğuna aldı ve sin sin yürüdü. Sonra kendine cesaret vermeye başladı: „Hiç korkmak gerekmez! Uyumuşsa işim iştir. Uyanıksa konuşmaya geldim derim. İkbalime! Ya tuttu ya tutmadı!...“

Kerbelâyı Taptığın kulübesine yaklaştığı zaman kulağına bir ses çalındı. Galiba: „Ey, hey, hey, ey“ diye bağıryorlardı. Kırmızı gül çalısı dibine çöküp kulak kabarttı. Bir hışıltı vardı. Durmuşun aklına gelen şeydu: „Herif beni hırsız zannederek pusuda durur ve doldurur karnıma saçmayı.“ Bu fikir çekiç gibi onun başına vurdu, bedenini alevlendirdi. Durmuş irkildi. Ayağa kalktı ve kardeşini seslemek istedi. Bir dakika daha bekledi. Hışırdayan şeyin kertenkele olduğuna inandı.

Mahlûk Durmuşun kovaya benzeyen gövdesini görüp ürkmüş, rahatsız olmuştu.

Durmuş parmakları üstüne basa basa kulübenin yanına doğru yürüyerek, hayal gibi sessizce, Kerbelâyı Taptığın yatağına yaklaştı. O uykuya dalmış tatlı tatlı uyuyor, horluyordu. Eğilip Taptığın yüzüne dikkatle baktı. „Yedi gün yedi gece“ dev uykusuna daldığını anladı. Kerbelâyının pilâv yemekten büyüyen ağzı öyle geniş açılmıştı ki, oraya dolan uykuyu ancak „yedi gün yedi gecede“ hazmedebilirdi.

Durmuş bağ sıralarına daldı...

Kerbelâyi Taptığın bağında bir evlek yazlık üzüm vardı. Bu küçük, yumru tane, ak, tatlı, sık salkım üzümdür. Erken olduğu için bu üzüm çok sevilir, az bulunur, pahalı satılır. Birkaç seneden beri Kerbelâyi Taptık altı sıradan altı salkım üzüm toplayamazdı. Üzümler çiçeğini döker dökmez, henüz koruk halindeyken yolup götürürlerdi. Kerbelâyinın haberi oluncaya kadar bir salkım bile kalmazdı. Karısı onu çok azarlardı. Sonunda kendisi de hırslandı:

— Canım, dedi, böyle şey olmaz! Göreyim, bakalım şu merete dadanan kimdir? Onun karnını deşmezsem ben Kerbelâyi olmiyayım...

Oğlunu, hizmetkârını da göndermedi. Üzümler çiçek döktüğü vakit haziranın sonlarında yorgan döşegini alıp dağda, kulübede yatıyordu. Niçin yatmasın ya? Koruyabilirse, her çotukta bir put (1.6 kilo) üzümü var. Kol kanat açıp sıcak topraklarda yatan çubuklar bulut gibi dolu salkımlar veriyor. Sarmalık vaktini geçen ve baş kaldırıp taç gibi dimdik duran yapraklar, sanki güneşin elmas zerrelerini, sabahın ilhamlı teranelerini emip salkımlara ve şeffaf tanelere dolduruyor. Yapraklar yeşil etekleriyle salkımları örtüp besliyor. Salkımlar ise tüyleri kabarmış kuş gibi, yuvasına sığmayıp kenara uzanıyor, kuşları çağırıyor, ve belki de yoldan geçenlerin ağzı sulanıyordu.

Üzüm, ne üzüm! Şeker gibi çatırdıyor, diş ilişince şırası kana geçiyor, yüreğe akıyor, göze ışık, dize takat veriyor. Dallardan sallanan salkım değil, onluk paralar.

Vagon pencerelerinden bakan bezekli hanımların gözü bu üzüme ilişti mi, diyecekler: „Vinograd davay!“ Böyle olduğu halde, hangi ahmak özümü ucuz satar. Ben ise diyeceğim: „Kilosuna edin çervon² davay!“

Bu akıllı fikirler yalnız Kerbelâyi Taptığın aklına gelmemişti. „Yürekten yüreğe yol var“ derler. Bunları Durmuş da iyice zihnine yerleştirmişti.

Gecenin bu vaktinde, borsuk gibi üzüm çotuklarının arasına sokulup salkımları tatlı uykusundan uyandıran ve koparan Durmuş da, her salkımdan „bir çervon“ bekliyordu. „Babadan bana boğazıma geçirmek için bir ip bile düşmedi“,

1. Üzüm ver (rusça).

2. Ecin çervon — on ruble.

diye düşündü. Büyük kardeş (Kerbelâyi Taptık) bana nikâh kıydı, her şeyi kendi topladı, beni aldattı. Kapısında bir domuzu eksiktir. Bağı kendisine kâfidir. Hiç olmazsa bu yazlık üzüm de bana yetmez mi?

II

Durmuş „işini“ bitirip bostana döndü. Üzümlü yerli yerine koydu. Bir kilo da ağzına attı, tatlılığından dudağını yaladı. Bu üzüm, gençliğinde binbir korku ve yürek çarpıntısıyla gece gizli randevusunda nişanlısından aldığı „haram puse“ gibi lezzetliydi.

Hamleler savmış, ordu kırmış, kale fethetmiş asker sevinçle Durmuş yatağına girdi.

Kerbelâyi Taptığı sanki uykudan uyandırdılar. Karanlık, ve sessizlikti. Taptık masallarda söylenen tılsımlı geceleri hatırladı. Göke baktı. Darmadağın serpilmiş yıldızlar ona altın onlukları hatırlattı: „Ne olurdu, bu altınlar gökten kopup altın yağmuru yağsaydı. Ne kapışmak olurdu, yarabbi! Tüylü kalpağımı başımdan çıkarıp yüz tane toplasaydım, işlerim öteberi yoluna girerdi. Kasabanın göbeğinde bir mülk alırdım, ya da Namazlıların bağını ele geçirirdim. Yılda onbeş yirmi bin manatlık¹ yalnız „Tebriz üzümü“ satardım. O zaman Durmuş da kıskançlığından çatlardı. Varsın o zaman benimle bahise girsin!“...

Kerbelâyi Taptık bu tatlı hayalini bırakıp, hizmetkârının kulağına fısıldadı:

— Kalk, vakittir! Vakit geçiyor!

Sonra yerinden kalktı, hizmetkârına „sen o taraftan gel“, işareti yaptı, Kendisi de ağaçların arasından dereye indi. Durmuşun bostanına geçti.

Bağ da, bostanın yeri de kardeşlere babadan kalmıştı. O zaman ayrılırken nice olduysa Durmuş boş yer sahibi oldu. Kaçındı, didindi, bağırıldı çağırıldı; fakat şeriat huzurunda da, yüzbaşı yanında sözüne kulak asan olmadı.

Bir kaz yakalayıp eteğinin altında mollaya hediye götürdü. Diğer taraftan Kerbelâyi Taptık da mollaya ağzında bir altın onluk göstermiş imiş. Bağ dâvası başladığı zaman,

1. Manat — ruble (azerice).

molla acı biber yemiş gibi hiddetlendi, Kerbelâyı Taptığın sözünü tasdikledi, Durmuşa da şöyle bağırdı:

— Kaz boynu gibi uzatma boynunu! Adam ağzında altın gibi söz konuşuyor!

Durmuş boynunu büktü:

— Ehemmiyeti yok! Varsın büyük kardeşim bağ sahibi olsun, allah baş esenliği versin, ben de o boş yerin toprağını altına çeviririm. Hiç ehemmiyeti yok! . . .

Durmuş hakikaten de dediğini, yapardı. Devedikenli, sarmaşıklı yerin toprağını aktarıp un gibieledi. İyi bir ark kazıp, su çıkarttı. Tarlanın etrafına iki sıra meyva ağacı dikti. Yeri ise, her sene sebze bahçesi yapar, çok kâr alırdı. Nizamla ekilmiş, evlekenmiş bostan ilkyaz vakti Kuba halısına benziyordu. Yeşil, körpe elma, armut, erik, incir fidanları saçak gibi sallanıp sıklaşıyordu.

Durmuşun bostandan kese dolusu para kazanması, hâlâ bağ dikmek fikrine girmiyen Kerbelâyı Taptığı rahatsız ediyordu. „Bu herif beni geçecek, benden zengin olacak“... fikri kafasına sık sık giriyordu.

Kerbelâyı Taptık bu derde dayanamazdı. Durmuşa çelme takmaya çalışıyordu.

Son zamanlarda gözünü onun yemişlerine dikmişti. Gündüzleri defalarla küçük kardeşinin bostanına geçip „hal hatır“ bahanesiyle yemişleri bellemişti. İki üç çuval yemiş toplayıp sattırmak, bostanın hayırından zevk almak iştahındaydı.

Gündüzden çırağa çuval alıp bağa gelmesini söylemişti. Kökenler yerleri emmiş, sevimli oğlan gibi göğüs gerip kol kanat açmıştı.

Her kökende birkaç bostan böğrü üstü toprağa uzanmış, pulluğa koşulacak dana gibi yatıyor, sanki geviş getiriyorlardı. Kalın ve boş yaprakları birer tabak gibi tutan uzun filizler, sanki misafirseven gelin bilekleriydiler. Bostanlar bazısı lüzumlu adamlar gibi boynunu yere eğmişti. Çoğu ağaran gövdesiyle yelkene benziyordu.

Kerbelâyı Taptık bellediği kökenlerin dibine sindi. Çırağına işaret etti.

— Topla! Ne duruyorsun?

Çopur, ağır ve büyük bostanlar elle değince kökenden kopuyordu. Bazılarını kökenden koparmak zordu. Dügüm ve beylik günleri Taptığın gözü önüne geldi. Hançerini çekip bostanların saplarını kestirdi.

Bostanlar da ne bostan ya! Kendi kendine kökenlerde patlamışlar!

Taptık sığ evleklerde sürüne sürüne seçip koparıyor, hizmetkâriyse çuvala doldurup dereye indiriyordu. Çok geçmedi kökenler boşaldı, çuvallar doldu. Tan yeri ağarırken onlar çalılar arasında kayboldular.

III

Sabah olmuş, güneş hayli yükselmişti. Her gün tan yeri ağarırken uykudan kalkan kardeşlerin hiç biri bu sabah yatağından kalkmak istemiyordu. Hastalanmış gibi yataklarında sağa sola tekerleniyorlardı. Hattâ Kerbelâyı Taptığa gün vuruyordu. Dayanmak mümkün değildi. Yatağını duvarın dibine çekti, başını yere koydu, gözlerini yumdu, kulak kabarttı. Sanki şimdi hemen Durmuşun gürültü koparacağını zannediyordu. „Varsın beni gelip yatarken görsün“, diye düşünüyordu.

Durmuş ta kalkmıyordu. O da Taptığın „vay üzümlemlerim!“ dediği zaman ondan şüphelenmesini bekliyordu. „Gelsin beni yatağında görsün. Ben de uykudan şimdi uyanmış gibi, gözlerimi oğuştura oğuştura kalkayım, hayrette kalayım...“ diye düşünüyordu.

— Ne olmuş, Dadaş, ne haber var? diyerek o yoldan geçenlere bakmak için yerinden boynunu uzattı. Bostan kökenleri dikkatini çekti. Dikkat edince şüphesi arttı. Yerinden sıçradı. Şalvarını ayağına geçirip yürüdü.

Yanılmıyordu. Bellediği Çarço bostanlarından bir tane dahi kalmamıştı. Evlekler karmakarışık edilmişti. Kökenler kurşunlanmış yiğit gibi yüzü koyu serilmişti. Gözlerine inanmadı. Bir daha yokladı, eliyle kökenleri çevirdi, ayağıyla toprağı eşeledi. Otların arasına baktı.

— Yok, dedi, bostanı bozmuşlar!

Yoldan geçenlerden şüphelendi. Yol üstüne çıktı. Orada güle güle araba süren ve beygir üstünde kucağına kuzu alıp götüren köylülerden başka kimseyi göremedi. Döndü, Taptığa haber vermek için evleğin başından bağırdı:

— Dadaş, hey kerbelâyı Dadaş, hey!..

Onun sesini işitince Taptığın dudaklarında tebessüm belir-di: „Aha, dostumun canına sıcak geçiyor“, dedi. O yine, işit-

mezmiş gibi kalkmadı. Varsın ta buraya kendisi gelsin, çağırın.

Durmuş sınırı geçip geldi. Kardeşini yatarken görünce bağırdı:

— Ne yatıyorsun Dadaş, varımı yokumu çalmışlar, kalk bakalım bu ne iş!

Taptığı bostana götürdü. Çiğnemen evlekleri, dağıtılan kökenleri birer birer gösterip yana yana dedi:

— Bak, hele şuna bak. Gör namert oğlu malımı ne hale getirmiş! Buna bak allahı seversen! Bu kökenlerin her birinde beş altı bostan vardı. Biri bir oğula bedeldi. Güzün geç vaktine korumuştum... Vay köpek oğlu, tohumları da yolmuştur. Babası kör olsun.

Taptık bakıyordu ve kendisini hayretli göstermiye çalışarak dedi:

— Ne yazık! Yazık zahmetine!... Canım, sende de kabahat var! Bostanda yatmışın da niçin kuşku olmuyorsun?.. Hırsızların gözden tüy çıkardığını bilmiyor musun? Ben o üzümü zoruna korumuşum. Geceleri uykuyu kendime haram etmişim.

Boğazına tıklan kederine bakmıyarak Durmuş, Taptığın „üzümleri zoruna korumuşum“ sözüne içinden istihza ile güldü ve kendi kendine: „Ama da korudun ha!...“ dedi.

Taptık kardeşine teselli vermeğe çalıştı:

— Zararı yok, allah baş esenliği versin!... Sen sağ ol-sın!

— Emeğinin mahsulünü köpeğe kurda veren can sağ ol-masın...

— Zararı yok. Hırsız daima hırsızdır. Sen yine ekip bos-tan yiyeceksin. Ama hırsız...

Durmuş onun sözünü bitirmeye imkân vermedi.

— Hırsızın namusu ellerde kalsın! Fakat buna zahmet çek-tim, elim nasır tuttu kazmaktan. Elâlem gibi çırağa, işçiye etkirmedim. Her köken için bir gece uykusuz kaldım!...

Bu sözlerden Kerbelâyi Taptık alındı.

Deminden beri anası babası sövülüyordu. Buna dayanamı-yordu, çünkü kardeşidir, sövse de yarıs kendisine gidiyordu.

Durmuş ağzını açıp avrata sövünce, adamın namus da-marı kabardı. Yüzü kızardı, dudağı morardı, gözleri bulandı, göz bebeklerinde sanki şimşek çaktı. Durmuş bir daha tekrar etti:

— Hırsızın namusu ellere düşsün! Bu malın da sahibi var diye düşünmemiş mi!?

Kerbelâyi Taptık kırk yedi yaşına basmıştı. Hiçbir zaman böyle namusuna sövüldüğünü iştmemişti. Kan başına vurdu, yüreğine alev doldu. Elini hançerinin sapına atıp kınından çıkaracağı sırada birden kaşlarını çatıp düşündü: „Pek iyi, vurursam: Aha! Hırsız sensin!... diyecekler. Hayır, işin as-lını açıklamak lâzım değil...“ Boğuk bir sesle:

— Ne lâzım? Bostan için namusa niçin sövüyorsun? İyi değil! İştiten olur...

Durmuş, gözünü bozulmuş bostandan ayırmadan biraz daha hırslanıp derisinden çıktı:

— İyi mi değil? Benim malımı yiyeni söverim değil, öte yanına bile geçerim... nasıl söz bu?

Bu sözler ocakta kızdırılmış kömür gibi birer birer Taptık-ğın yüreğine doldu, onu yakıp kavurdu. Başka vakit olsaydı, Kerbelâyi Taptık bu sövmelere ölüp öldürmekle cevap verirdi. Ama şimdi vaziyet öyleydi ki, susmaktan başka çare yoktu. Dönüp gitti. Bağına geçti. Ayağının altında bir salkım ezil-miş üzüm görünce irkildi.

— A-a-a-a!

Sanki birisi üzümü koparmış, bağ sahibini görünce atıp kaçmıştı. Bağın etrafına baka baka çotuklara yaklaştı. Yakla-sınca ne görsün! Üzüm çotukları sağılan koyun gibi durmuş bakıyor. Yazlık üzümü öyle temizlemişler ki, sanki öğle ka-ranlığında buradan bir sürü hırsız geçmişti. Bir budak üzüm bile kalmamıştı. Salkımlardan kopan taneler evleğin içindeki çukurlara dökülmüştü. Çotukların yoluk yaprakları sallanıyor budaklar soyulmuş adam gibi, şaşkın şaşkın boynu bükük bakıyor, üzümlerin sapları âdeta göz yaşı döküyordu.

Taptık ısım akrabası ölmüş ve evi yıkılmış bir baba gibi takatsizce yere dizçöktü. Tepinmiye takati kalmamıştı. Ağır ağır nefes aldı, zorla bağırabildi:

— Gelin hey, gelin hey! Yetişin!...

IV

Zarara uğrayanlar köy savetine geldiler. Her ikisi zararını söyledi, meseleyi anlattı. Kâtip vesika yazdı ve sordu:

— Kimden şüpheleniyorsunuz?

Durmuş, Akçanın oğlunu söyledi. Kerbelâyi Taptık ise Dangır Abbası yazdırdı.

Kâtip yine sordu:

— Nerden biliyorsunuz, belki ikisini de bir adam toplamıştır?

Taptık itimatla cevap verdi:

— Hayır, benim bağımı başka adam toplamıştır.

— Nereden biliyorsun?

— Biliyorum!

— Biliyorsun da niçin hırsız açık göstermiyorsun?

— Yok ey, unuttum, biliyorum! Bilmiyorum, çalanın başına lânet olsun!

Meseleyi açıklamak zor oldu. Dangır Abas hapisteymiş, Akçanın oğlu ise bir aydan beri köyde yokmuş. İş belediye bırakıldı, tetkikata verildi.

V

Üç gün sonra, akşam üzere milis Kalender Guliyef, reisin yanına geldi.

— Kalk çabuk gara çıkalım, dedi.

— Yorgunum, şimdi harmandan geldim, bacaklarım ağrıyor, bırak dinleneyim, diye köy saveti reisi cevap verdi.

— Hayır, işimiz var, gidelim!

— Rica ederim, dur biraz dinleneyim!

— Hayır, olmaz, işimiz var. Çabuk. Tuhaf bir şey göreceksin.

Reis çizmeleri ayaklarına geçirip kalktı. Onlar bahçeden avludan geçip gara gittiler.

Zil çaldı. Onun sesi herkesi harekete getirdi. Kimisi insanları sıkıştırma sıkıştırma elini gişeye erdirmeye çalışıyor, kimisi ise bavul elinde nöbetçiye itip, arka kapıdan perona çıkmak istiyordu.

Dakikalar geçtikçe gürültü artıyordu. İnsanlar birbirine karışmıştı. Umumi gürültü içinde şu sesler işitiliyordu:

— Plaskart!¹

— Hızlı tren.

— Tranzit.

— Bir bilet.

— Nereye sokuluyorsun!

¹ Plaskart — trendeki yeri gösteren bilet.

Büfenin sağ kenarında küçük bahçenin önündeki gar pazarında yolcular çağırılmış misafir gibi, sabırsızlıkla bekliyordu. Satıcılardan kimisi üzümü sepetlerde düzeltiyor, elmayı yığın yığın tartıp kâğıt torbalara dolduruyor, kimisi kadehleri temizliyor, pişmiş köfteleri masaya diziyor, kimisi bostanları dilimliyordu...

Kelender, reisin kolundan tutup bahçenin kenarına getirdi. Parmağıyla işaret etti:

— Bak, rica ederim, iyice bak!

Taptık iki çuval Çarço bostanını yere korken çırağına yardım ediyor, izahlar veriyor, yana yuna bakınarak çırağına bir şeyler söylüyordu.

Kaynar su kulübesinin solunda da Durmuş önüne azlık üzümü dolu küçük bir sepet koyup keseyi bacakları arasına almış, korka korka sepetin ağzını açıyordu.

Reis baktı baktı, kalbi sızladı.

— Zavallı Dangır Abbas, Binova Akçanın oğlu!...

— Çakal hayvan aşırır, kurdun adı lekelenir, diye Kelender onun sözünü tasdikledi.

— Tren geldi. İnsanlar olgun armut gibi, vagonlardan yere indiler. Yiyene, içene, aldığı koltuğuna kıştırana, vagona bekliyene, sevgilisine meyva götürene bak! Paralıları alıyor, mallıları satıyor, arada kalanlar seyrediyorlar.

Taptık on iki, on üç bostan sattıktan sonra müşteri azaldı. Üçüncü zil çalınca tren hareket etti. Bostan alan olmadı. Su kulübesi tarafına bakınca Durmuşun elinde yazlık üzümü gördü yerinde donup kaldı.

Onların gözleri birbirine ilişti: atışan adamlar gibi kendilerini topladılar. Birbirinin yüzüne şaşkın şaşkın baktılar.

Durmuş sepeti yere koyup ağaçların arasına daldı. Kerbelâyi Taptık ise çırağına göz kıptı:

— Geldiler!...

Kendisi ise duvardan atlamağa çalışırken birinin bileğine yapıştığını gördü. Bu, belediye reisiydi.

Kelender de Durmuşu yakalayıp getirdi. Onlar bu iki kardeşi yüz yüze getirmeye ve sorumluluk istemeğe götürdüler.